

Levéltári Szemle 2021/4. szám

A Levéltári Szemle 4. számának bevezető írásából egy, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában folyamatban lévő új szakmai kezdeményezés első tapasztalatait, az iratok e-kutatásának módszerét és technikai problémáit, valamint a jövő fejlesztési irányait ismerhetjük meg (Cseh Gergő Bendegúz). A társadalomtörténet mellett a családtörténet-kutatáshoz is fontos forrásokként számon tartott nemességvizsgálati iratok feldolgozására, azok tapasztalataira alapozó írás (Kovács-Veres Tamás Gergely) egyúttal levéltár-történeti adatokat is tartalmaz. Korábbi lapszámainkban már tárgyalt témához csatlakozik az a közgyűjtemények, iratgyűjtés és vállalati iratok témakörében mozgó tanulmány, amely ezúttal egy konkrét intézmény, a Láng Gépgyár iratainak sorsát tárgyalja (Köcze László). A levéltártörténeti rovat forrásrészleteket is közlő írása egy, a közelmúltban fellelt forrás, Herpay Gábor levéltáros útinaplóját elemzi, amelynek szakmai és életmódtörténeti részletei is figyelemre méltóak (Szálkai Tamás). A hungarika kutatás témakörében Habsburg Németalföld és a Magyar Királyság közötti kapcsolatok történetének forrásairól nyújt áttekintést a lapszám Kilátó rovatának tanulmánya (Monostori Tibor). A 4. szám egyesületi beszámolókkal, valamint a határon túli magyar vonatkozású kiadványok (2015–2020) bibliográfiájával zárul

Cseh Gergő Bendegúz: E-kutatás a titkosszolgálati levéltárban

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára már a kezdetektől, 1997-től foglalkozott az általa őrzött iratanyag digitalizálásával. Ennek eredményeképpen napjainkig több mint 5 millió oldalnyi irat digitális másolata készült el. Ezek az anyagok 2013 óta az intézményen belül a kutatók számára is hozzáférhetőek. 2019-ben állították össze a levéltár következő 7 éves stratégiai tervét, amelynek szerves részét képezte az online kutatói szolgáltatás megvalósítása. A Covid-járvány hatására ez a folyamat felgyorsult, s 2021-től kezdődően immáron online módon is lehet kutatni az intézmény által őrzött iratanyagban. A tanulmány vázolja az online kutatással kapcsolatban eddig felhalmozott tapasztalatokat, valamint bemutatja azokat a megoldandó problémákat és fejlesztési irányokat, amelyek az elkövetkezendő évek feladatát fogják képezni.

Kovács-Veres Tamás Gergely: Nemességigazolás Nyitra vármegyében 1754–1755-ben

A 18. században lezajlott nemességvizsgálatok a maguk teljességében máig feldolgozatlanok. A 19-20. század fordulóján születtek meg az első olyan munkák, amelyek felvetették az investigációk alaposabb feldolgozásának igényét, valamint útmutatást kívántak adni azok számára, akik az újkorban szerették volna igazolni nemességüket. Ezekkel párhuzamosan a korabeli levéltárak is megjelentették első forrásfeldolgozásaikat e témában. E tanulmányban ezek közül egyet, Romhányi János publikáció-sorozatát emeli ki a szerző. Bár munkáját nem sikerült befejeznie, az általa feldolgozott közel 500 családra vonatkozó iratanyag lehetővé teszi, hogy jobban belelássunk a 18. századi igazolások világába. Az egyes családokra vonatkozó leírások alapján el lehet végezni azokat a statisztikai jellegű vizsgálatokat, amelyekkel pontosabban elkülöníthető a birtokos és a köznemesség, a kétséges és a kétségtelen nemesek köre. A nemességvizsgálatok intézménytörténetét is nyomon követhetjük azáltal, hogy kik és milyen típusú dokumentumokat vonultattak fel az investigációk során.

Köcze László: Közgyűjtemények, iratgyűjtés és a vállalati iratok: a Láng Gépgyár iratainak története

A tanulmány a Láng Gépgyár múltjának bemutatásával párhuzamosan az üzem által keletkeztetett iratok sorsának felvázolását is feladatának tekinti. Az első levéltári kapcsolatfelvételekre az 1950-es években került sor. Ebben az időszakban jelentős mennyiségű, a gyár II. világháborút megelőző időszakára vonatkozó iratanyag került levéltári őrizetbe. Ugyanakkor az üzem működési struktúrájára vonatkozó megfelelő feltárási munkálatok hiányában a gyár maradandó értékű iratanyagának csupán töredéke került a levéltárosok látómezejébe. A cég iratainak egy másik részét – elsősorban a fotóanyagot, valamint a műszaki tervtári anyagot érintően – különböző múzeumok vették át. A rendszerváltozást követően, amikor az üzemet privatizálták, a folyamatos átalakítások időszakában a még irattárban őrzött dokumentumok nagyobb része megsemmisült, s csupán töredéke került különböző állami gyűjtemények őrizetébe.

Szálkai Tamás: „Ezek a németek mindent gombóccal csinálnak!” – Herpay Gábor hajdúsági levéltáros tanulmányútja (1915)

Herpay Gábor neve könyvei révén ismert a Hajdúság hely- és családtörténet kutatói számára, levéltári munkásságát is feldolgozták, azonban egy eddig lappangó útinapló új szemszögből mutatja be – a debreceni városi, később Hajdú megyei levéltárost –, mivel hivatali útja során lejegyezte gasztronómiai tapasztalatait is. Herpay református lelkészi végzettséget szerzett, tanított, majd letette a bölcsészdoktorátust is. Debrecen város levéltárának reformja miatt küldte a levéltárost tanulmányútra, hogy ismerkedjen meg a budapesti Országos Levéltár, a bécsi Haus-, Hof-, und Staatsarchiv, valamint a kolozsvári Erdélyi Múzeum Egyesület archívumának működésével. Az útinapló utal Herpay családi-baráti kapcsolataira, a meglátogatott városok nevezetességeire és nem utolsósorban arra, hogy milyen étkeket fogyasztott a levéltáros a fentebbi városokban.

Monostori Tibor: Besançon és Brüsszel. Kora újkori források Habsburg Németalföld és a Magyar Királyság közötti kapcsolatok történetéhez (16–17. század)

A brüsszeli Királyi (újabbán: Nemzeti) Levéltár és a besançon-i irattárak kora újkorra vonatkozó anyagát Hatvani (Horváth) Mihály 19. századi kutatásai óta nem vizsgálták szisztematikusan. Jelen tanulmány a Németalföldön vagy Burgundiában tartózkodó magyar nemesekre, huszárokra vonatkozó források mellett gazdag egyház-, had-, diplomácia- és gazdaságtörténeti, illetve a koronázásokra, a Szent Koronára, a magyar királyi méltóságokhoz kapcsolódó ceremóniákra vonatkozó iratokra kívánja felhívni a figyelmet.